

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2014

Lärarytbildningen

Vem lyssnar på mig?

En studie om elevers inflytande och medbestämmande i
fritidshemmets verksamhet

Författare

Goran Bartol

Christin Wärn Sahlin

Handledare

Kenny Schylander

www.hkr.se

Vem lyssnar på mig?

En studie om elevers inflytande och medbestämmande i fritidshemmets verksamhet

Abstract

Denna rapports syfte är att studera hur eleverna upplever och uttrycker sig kring sina möjligheter till inflytande och medbestämmande i fritidshemmet. Det barndomssociologiska perspektivet som vi använt i denna studie är ett relativt nytt perspektiv, som utgår från barnen själva. Denna teori ser barn som aktörer och medskapare av sin egen verklighet, den barndom de upplever här och nu. Studiens empiriska data samlades in via elevintervjuer som transkriberades samt via bilddokumentation. Fotografierna har eleverna själva tagit. Undersökningsgruppen utgjordes av 48 elever inskrivna i fritidshemmets verksamhet från förskoleklass till år 3, från två skolor. Gruppen fördelades jämt ifråga om ålder och kön. Elevernas svar från intervjuerna och bilddokumentationen analyserades och mönster framträdde och hittades i dessa.

Resultatet visar på många likheter med tidigare studier, men ger också nyanser av dessa då lite forskning inom området gjorts och man sällan utgår från elevernas egna uppfattningar. Det mest intressanta i denna studie är hur eleverna upplever begreppet *bestämma*, hur detta går till, vilka som bestämmer på fritidshemmen och när. Vi hittade mönster som tyder på att eleverna tolkade begreppet *bestämma* utifrån *kontexten*, möjligen beroende på vilken mognad eleverna har. Beroende av kontexten kan begreppet *bestämma* kopplas till makt, frihet och rättvisa

Ämnesord: bestämma, barndomssociologiskt perspektiv, fritidshemmets verksamhet, barns perspektiv, barns rättigheter

Innehåll

1 Inledning.....	6
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar	7
1.3 Bakgrund och historik	7
1.3.1 Samhällets utveckling	7
1.3.2 Barnomsorgen föds	9
1.3.3 Fritidshemmets ursprung och uppdrag	9
1.3.4 Barns livsvillkor	10
1.4 Centrala begrepp	11
Vem är ett barn?	11
Vem är en elev?.....	11
Vad är barns perspektiv?	12
Barns röst.....	12
Barns rättigheter	12
2 Litteraturgenomgång	13
2.1 Vad är barndom?	13
2.2 Barndomssociologiskt perspektiv	14
2.3 Fritidshemmets uppdrag - idag ett komplext uppdrag	15
2.4 Tidigare forskning kring inflytande och delaktighet.....	16
3 Metod	18
3.1 Val av metod	18
3.1.1 Intervjuer	18
3.1.2 Samtalspromenader	19
3.2 Urval och undersökningsgrupp	20
3.2.1 Skola 1	20
3.2.2 Skola 2.....	21
3.3 Etiska ställningstaganden	21
3.4 Genomförande	22
3.4.1 Genomförande av intervjuer.....	22
3.4.2 Genomförande av samtalspromenader	22

3.5 Bearbetning och analys	22
4 Resultat och Analys.....	24
4.1 Att bestämma.....	24
4.1.1 Att bestämma kopplat till ålder och mognad	25
4.1.2 Innebörden av begreppet bestämma beror på kontexten.....	26
4.1.3 Vem bestämmer i de olika kontexterna.....	27
4.2 Aktiviteter eller fri lek.....	28
4.2.1 Strategier för att bestämma	29
4.3 Elevernas fotografier	30
5 Diskussion	34
5.1 Metoddiskussion.....	36
5.2 Forska vidare	37
5.3 Avslutande reflektion	38
6 Sammanfattning	39
7 Referenslista	41

Bilagor

1 Inledning

Demokratin är den grund skolväsendet idag vilar på (Skolverket, 2011 s.7) och skolan kan inte bara undervisa om denna, den måste upplevas genom demokratiska arbetsformer för att alla barn och elever ska utveckla förmåga att utöva inflytande och ta ansvar (s.8.). Fritidshemmen är ett komplement till skolans undervisning och har, liksom skolan, ett uppdrag. Där ska meningsfull fritid och rekreation kombineras med en verksamhet som gynnar elevens utveckling, med stort fokus på sociala förmågor (Skolverket, 2014). Det moderna fritidshemmet är ett resultat av industrialismens intåg i vårt samhälle. Av den ursprungliga verksamheten, arbetsstugorna, finns inget kvar. Kunskap och utbildning har blivit obligatorisk och till för alla, så har det inte alltid varit. De senaste 100 åren har stora förändringar skett då skolan har utvecklats i syfte att ge alla barn en god utbildning och därmed förutsättning för att kunna ta en plats i vårt samhälle och ekonomin. Visioner och ambitioner från politiker och andra kunniga har resulterat i våra styrdokument, utgivna av Skolverket (2011) där fritidshemmet har ett uppdrag och där barnens bästa är fokus (s.9). Dessa dokument ställer krav på utbildad personal men också på barnen, eleverna. Barnens dagar är schemalagda i skolan och de allra flesta 6-9-åringar fortsätter sin dag i fritidshemsverksamhet, innan det är dags att gå hem. Deras dagar fylls med kunskapsmål, normer, värden, kursplaner, läxor osv. Våra styrdokument är tydliga med att hänsyn ska tas till individuella behov, intressen och lust. Barnens status är högre och har blivit ännu högre i och med att de nu benämns elever i läroplanen (Skolverket, 2011).

Vi har i en tidigare pilotstudie studerat vad eleverna vill med fritids, vad fritids betyder för dem och vilka önsknings och behov de har. Vi fann i denna studie att eleverna själva uttrycker att fritids är viktigt för att leka, ha kul/roligt och att vara med kompisarna. De vill ofta ha mer av det som redan finns såsom utflykter och gympa. Medvetna är de också genom att de säger att de måste ha någonstans att vara när deras föräldrar arbetar eller studerar (Bartol & Wärrn Sahlin, 2014). Syftet med denna studie är därför att göra en fördjupning och studera elevernas egna uppfattningar kring inflytandet och medbestämmandet i fritidshemmet. Detta är viktigt då fritidshemmet ska komplettera skolan och ge eleverna meningsfull fritid, rekreation, utveckla de sociala förmågorna och ge dem möjligheter att påverka verksamheten så att den känns lustfylld och intressant (Skolverket, 2011). Syftet med vår studie är att undersöka i vilken utsträckning, och om vad, eleverna får vara med och bestämma på fritidshemmet.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att studera elevernas uppfattningar kring sitt eget inflytande över fritidshemsverksamheten. Inflytande och medbestämmande är idag viktiga begrepp inom utbildningssystemet och viktiga för den demokrati vi värnar om. Detta är något som eleverna har rätt att vara en del av. Det finns idag mycket lite forskning kring inflytandet inom fritidshemmets verksamhet och som bilvande grundlärare med inriktning mot fritidshem, hoppas vi att vår studie ska kunna bidra till den forskning som finns idag. Studien riktar sig till alla som jobbar i fritidshemsverksamhet och vår förhoppning är att den ska bidra till ökad förståelse och insikt. Vi vill därför försöka besvara följande forskningsfråga, utifrån barnens eget perspektiv: barndomssociologiskt perspektiv.

- **Hur uttrycker sig eleverna kring sina möjligheter till inflytande och hur upplever de sitt medbestämmande på fritidshemmet?**

1.2 Frågeställningar

- När, var, hur och vad upplever/ uppfattar eleverna att de kan påverka?
- Och hur ser/ uttrycker sig eleverna kring dessa möjligheter?

1.3 Bakgrund och historik

Detta kapitel handlar om förändringar som skett i Sverige de senaste 200 åren. Dessa förändringar avser samhället och dess utveckling och de behov som uppstått. Avsikten är att påvisa hur dessa förändringar och behov haft inverkan, och därmed påverkat, barns uppväxtvillkor, levnadsstandard och förutsättningar.

1.3.1 Samhällets utveckling

De förändringar som skiftesreformerna förde med sig i början av 1800-talet gjorde att många byar splittrades och människorna flyttade antingen ut på den omkringliggande landsbygden för att odla upp nya marker eller in till städerna (De Vries, 2014). I början av 1800-talets Sverige försörjde sig 90 % av befolkningen på jordbruket och familjemedlemmarna var beroende av varandra och alla hjälptes åt och arbetade tillsammans på gården. Familjen utgjordes oftast av make, maka, flera barn och någon eller några far- eller morföräldrar (s.k. storfamilj). Begrepp som barnomsorg och äldreomsorg existerade inte, de behoven fanns inte.

Den syn som rådde då på barnen var denna: de var arbetskraft, investering i den egna äldrevården och för att föra släkten vidare. Det var ett praktiskt och naturligt perspektiv på människans roll, liv och ansvar (Phillips, 2012).

De som inte odlade de nya markerna flyttade in till städerna vilket medförde att den framväxande industrin i tätorterna fick ökad arbetskraft. Industrialismen som pågått en längre tid ute i Europa efterfrågade trä, något Sverige hade gott om. Sveriges industrialisering startade med export av trä. År 1800 var Sveriges befolkning 2,3 miljoner invånare. 100 år senare hade vår folkmängd fördubblats till 5 miljoner invånare, ett resultat av den förbättrade standard och förbättrade livsvillkor industrialismen medfört (De Vries, 2014).

Under 1800-talets slut och 1900-talets början kunde barn innebära en belastning för många familjer beroende på vart i samhällshierarkin man befann sig. Högre samhällsklasser med ekonomiska förutsättningar fostrade barnen till en kommande social ställning medan den lägre samhällsklassens uppfostran kritiserades och ansågs vara slapp och därmed utgjorde ett hot mot samhället. Att barnen i de lägre samhällsklasserna skulle bidra till hushållets försörjning ansågs som en självklarhet, de som inte hade något jobb drog omkring fritt i staden, de gick inte i skolan i samma utsträckning som de välbärgade. De yngre barnen passades av de äldre och de var lämnade till att sköta sig själva då föräldrarna arbetade. Fattigdomen och bristen på pengar tvingade människor att söka arbete och arbeta vare sig man hade någon som såg efter barnen eller inte. Avsaknaden av vuxna, bristande omvårdnad och fostran sågs som ett hot av de mer välbärgade (Cederstöm, 1978).

Med den kraftigt ökade folkmängden kan man förstå hur de arbeten som fanns inte räckte till och 1932-33 var den värsta perioden någonsin av arbetslöshet i Sverige med hundra tusentals arbetslösa. I de värsta distrikten svält många barn och 1/3 av dem var undernärda. I befolkningsfrågan blev det kris då barndödligheten var stor och färre barn föddes. Denna konjunktur vände i mitten av 30-talet p.g.a. kriget. Industrins hjul började rulla i Sverige och arbetskraft efterfrågades i städerna (Cederstöm, 1978). Det var också vanligt att barn arbetade i industrisamhällets fabriker och fabrikerorna anställde gladeligen kvinnor och barn, då de gavs sämre löner än vuxna män (Phillips, 2012). Sysselsättningen inom jordbruket minskade och industrialismens intåg och framfart på 1930-talet gjorde att många flyttade in till städerna och de tidigare hemmavarande kvinnor (hemmafruarna) som lade sin tid på hemmet och barnen gav sig ut på arbetsmarknaden för att bidra till hemmets försörjning (Ne.se, 2000-). I de större städerna, såsom Stockholm, fanns det ganska många ensamstående

kvinnor med barn (Cederstöm, 1978). Den obligatoriska skolreformen 1842 hade för avsikt, från samhällets sida, att skapa ordning och kontroll. Det blev på så sätt småningom en självklarhet och en rättighet för barn att gå i skolan istället för att arbeta. Industrialismens intåg i vårt samhälle har ändrat förutsättningar och möjligheter för försörjning, utbildning och familjeförhållanden (Rohlin, 2011). I detta föddes ett tillsynsbehov, vem ska ta hand om barnen?

1.3.2 Barnomsorgen föds

I Stockholm fanns det en plats på 20 barn på s.k. barnkrubbor och år 1900 fanns 7 sådana krubbor i Stockholm med 25-30 barn på varje. Till en kostnad av 10 öre/dag fick barnen tillsyn från kl: 7.00–19.00. Dessa krubbor var till för de allra fattigaste och intyg behövdes på att familjen var fattig och dessutom ett läkarintyg på att barnet var vid god hälsa. Det fanns alltså en fattigvårdsstämpel på alla dem som behövde barntillsyn (Cederstöm, 1978).

Vid den här tiden var barn fortfarande en andra klassens medborgare. Auktoriteten tillhörde de vuxna och ifrågasattes inte av den yngre generationen. Det var inte tal om att barnen fick vara med och bestämma. De fick inte bestämma hemma och absolut inte i skolan (Phillips, 2012).

1.3.3 Fritidshemmets ursprung och uppdrag

Fritidshemmets ursprung är den första arbetsstugan som startades 1897. Syftet var då att fostra, vårda och lära. På 1930-talet fick rekreationstanken genomslag och arbetsstugorna ersattes av eftermiddagshem och den fria sysselsättningen ersatte arbetet (Hippinen, 2011; Beckman Arenhill & Rydstedt, 2011). Fritidshemmet som begrepp har funnits sedan 1960-talet och dess syfte var att stimulera fritt skapande med möjligheter till läsläsning, sport, avkoppling osv. (Hippinen, 2011). 1960 påbörjades en utbyggnad av fritidshemmen, anledningen var att efterfrågan på kvinnlig arbetskraft ökade markant (Beckman Arenhill & Rydstedt, 2011). Integreringen mellan skolan och fritidshemmet initierades 1991/1992 i besparingssyfte men med det pedagogiska syftet att barnens utveckling och inläring skulle underlättas. I grund och botten är fritidshemmets varande okomplicerat, det finns helt enkelt till för att föräldrar har behov av omsorg. Det finns och har funnits ett böljande intresse för den fritidspedagogiska verksamheten beroende på konjunktur, alltså under olika tidsperioder (Rohlin, 2011). Idag är 80 procent av alla barn i åldern 6-9 år och 13 procent av alla barn mellan 10–12-år inskrivna på fritids vilket motsvarar 347000 barn och andelen inskrivna ökar varje år (Olsson, 2010). Forskning pågår ständigt kring skolan, om lärandeuppdrag,

måluppfyllelse, ansvarsfördelning, ekonomiska faktorer osv. I denna kontext som skolan utgör ingår fritidshemmen. Forskningen bedrivs framförallt av skolverket och resulterar i rapporter och nya material som lärare och pedagoger i skolan hela tiden får ta del av.

Omsorgsbehovet är idag stort och utvecklingen har lett till den pedagogiska verksamhet som fritidshemmet utgör, till högskoleutbildade lärare/pedagoger och att det finns ett pedagogiskt uppdrag (Hippinen, 2011). Fritidshemmets syfte är fortfarande att vårda, fostra och lära, men med fokus på lärande, kunskapsinhämtande och utveckling. Verksamheten är idag integrerad med skolan och har en läroplan. Lärandet har kommit att bli alltmer centralt i ett barns liv samtidigt som det ska finnas utrymme för att få vara just barn. Detta återkommer ständigt i den forskning som bedrivs och i våra gemensamma styrdokument, Lgr 11 (Skolverket 2011). Med en skola som blivit obligatorisk och med ett fritidshem som har i uppdrag att komplettera skolan är det rimligt att fundera på följande: Fritidshemmet är fortfarande en frivillig verksamhet, men frågan är hur länge då? Sker lärande på fritidshemmet som borde vara obligatoriskt? Mikael Alexandersson, forskare och professor, menar att fritidshemmen påverkar våra barns utveckling: ” Vad som sker på fritidshemmet har betydelse för barnens hela dag men också för deras utveckling som världsmedborgare” säger han (Alexandersson, 2011).

1.3.4 Barns livsvillkor

En historisk tillbakablick med barns bästa i fokus måste ändå leda till insikter om att utvecklingen gagnat barnen. Inget barn behöver arbeta för att bidra till familjens försörjning. De har fått en ökad ekonomisk trygghet vilket innebär att de grundläggande behoven såsom mat och kläder blir tillgodosedda. Deras livsvillkor har förbättrats ofantligt, bara i fråga om att överleva. Idag dör 1 % av alla barn i Sverige innan sin 1-årsdag, år 1810 dog 25 % av barnen under sitt första levnadsår pga. den sanitära miljön, sjukdomar såsom kolera, smittkoppar m.m. och fattigdom (Sundin, et al., 2005). Förr fostrades barnen både i hem och skola, med stryk. Idag uppfostras barnen utan aga, då den förbjöds 1979 i lagsamlingen föräldrabalken (Phillips, 2012).

Barnen har säkrat sin plats och existens, utan dem har vårt samhälle ingen framtid. Det fanns en tid då barns behov inte var tillfredsställda och deras vilja var inget man vare sig kunde eller brydde sig om att ta hänsyn till. Barn har fått en annan status idag. Barn har fått en röst och tillåtelse att göra denna hörd. De räknas och har fått möjligheter och förutsättningar till ett tryggt liv i samhällets välfärd, åtminstone i Sverige.

Kraven på oss som människor, och framförallt barnen, ökar i takt med samhällets utveckling. Vardagen ser inte alls ut som den gjorde för 200 år sen. Kraven på kunskap och utbildning har aldrig varit större. Politiska beslut, och det faktum att vi i Sverige ingår i ett samhälle där konkurrensen om de arbeten som finns är stenhård, gör att utbildningssystemet utformats för att säkerställa att alla ska få samma möjligheter. En jämförelse av de senaste läroplanerna för skolan (Lgr 69, Lgr 80, Lpo 94, Lgr 11) gör tydligt hur krav på utbildning och kunskap ökat.

1.4 Centrala begrepp

För att göra studien mer begriplig och lättläst för läsaren vill vi tydliggöra några begrepp som förekommer. Betydelsen av begreppen har ändrats sett över tid och därmed förändrat livsvillkoren för våra barn. För att få förståelse och insikt i barnens perspektiv måste vi närma oss deras förutsättningar och utgångspunkt så långt det är möjligt. Att förklara begreppen gör vår studie mer begriplig, då den handlar om barn och barns rättigheter att påverka både sin egen barndom och den egna arena som fritidshemmet verksamhet utgör.

Vem är ett barn?

Ett barn är en människa under skedet mellan födseln och vuxenålder. Under detta skede kan man särskilja följande biologiska åldersperioder. nyföddhetsperioden (födseln-4 veckor), spädbarnsålder (födseln-1 år), småbarnsålder (1-3år), lekålder (3-6år), skolålder (fram till puberteten) Pubertet (flickor 8-13år, pojkar 9-14år) perioden mellan pubertet och vuxen ålder brukar benämnas abdolescensen. Barnet skiljer sig från den vuxna främst genom att det genomgår en mer eller mindre kontinuerlig tillväxt och utveckling. Ett barn är en människa under 18 år (Ne.se, 2000-).

Vem är en elev?

Enligt skollagen § 3 är en elev någon som deltar i utbildning (Skollagen, 2010).

För oss är en elev ett barn som deltar i skolans undervisning oavsett om det är skola eller fritidsverksamhet. Våra styrdokument (Skolverket, 2011) benämner barn på olika sätt, som elever i skolans sammanhang och som barn utanför detta sammanhang. Vi har i vår studie valt att kalla barnen för elever, då undersökningen gäller skolans kontext, där fritidshemmet ingår.

Vad är barns perspektiv?

Barns perspektiv utgår ifrån barnet självt. Barnperspektiv är något helt annat, då andra än barnen, försöker inta deras perspektiv utifrån. Vuxna, eller andra än barnen, kan aldrig inta ett barns perspektiv utan bara försöka inta barnperspektiv (Pramling Samuelsson, 2011).

Barnperspektivet blir då ”den vuxnas syn på barnet” medan barns perspektiv handlar om den barndom barnen själva upplever, här och nu (Nyberg, 2012)

Barns röst

Detta begrepp inrymmer barns alla uttrycksmedel såväl tal som kroppsspråk, känslor, intentioner och förhoppningar (Engdahl, 2007)

Barns rättigheter

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. De har alla samma rätt till liv, överlevnad och utveckling. De har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör dem, deras åsikter ska beaktas i förhållande till deras ålder och mognad. Barn har rätt till social trygghet, skälig levnadsstandard och utbildning. Varje barn har rätt att behålla sin identitet. Varje barn har rätt till lek, vila och fritid (Barnkonventionen, 2009).

2 Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången redogör för hur barndom, som begrepp kan ses och hur viktig denna barndom är för vårt valda perspektiv för studien, Barndomssociologiskt perspektiv. Denna genomgång behandlar också fritidshemmets komplicerade uppdrag och redogör för tidigare forskning inom vårt valda område för studien, elevinflytande i fritidshemmets kontext.

2.1 Vad är barndom?

Genom den förändring samhället genomgått ur ett historiskt perspektiv, men också kulturellt och socialt, anas en förändrad barndom. De politiska beslut samhället tagit får konsekvenser för barnens livssituation, då det leder till skilda uppväxtvillkor, då alla exempelvis inte har samma ekonomiska förutsättningar. De vuxnas beslut och förhållningssätt genomsyrar barndomen (Ihrskog 2006). Barndomen är en betydelsefull period i livet för det enskilda barnet. Denna period ska forma barnet till att bli dugliga medborgare som vuxna. Barnen är vår framtid och därmed en investering vilket är en uppfattning hos en del föräldrar och andra vuxna. Begreppet barndom är ett bestående begrepp i samhället men samhällets villkor förändras under tiden som barnet växer upp. Därför betyder begreppet barndom för samhället att det måste finnas barn, utan barn finns inget samhälle men begreppet barndom består och påverkas av förändringarna (Qvortrup 1994a; se Ihrskog 2006).

Olika teorier har olika syn på barn och barndom. Elvstrand gör, i sin avhandling, en sammanfattning om förställningar kring barn, att barn är mindre värda i förhållande till vuxna, uttryck som att vara barnslig förknippas med barn och barndom som något negativt, något man ska växa ifrån. I sammanfattningen beskriver hon hur utvecklingspsykologi och socialisationsteorier har styrt förståelsen av barn under det senaste århundradet. Dessa teorier lägger fokus på vad barnet ska bli snarare än vad det är, det innebär att barndomen består av olika faser/stadier som barnet måste genomgå för att räknas som fullvärdiga samhällsmedlemmar (Elvstrand, 2009). Enligt det barndomssociologiska perspektivet är barn redan dugliga och aktiva medskapare av sin egen verklighet, i sin egen barndom. De har förmågan och kompetensen att vara medkonstruktörer, att kunna utveckla sig själva till dugliga medborgare om de ges utrymme för detta. Risken är annars att vuxna formar barnen till goda medborgare utifrån sina föreställningar (Näsman, 2012).

2.2 Barndomssociologiskt perspektiv

Barndomssociologiskt perspektiv har lyfts fram och etablerats internationellt av forskaren Elisabeth Näsman. Hon hävdar att barn är en social position, de är handlande och aktiva individer: aktörer, vidare menar hon att det är en maktfråga vilket handlingsutrymme man ger barn (Näsman 2012). Att forska med och om barn kräver att forskaren, sätter sig in i och tar på yttersta allvar den verklighet barnet befinner sig i, precis som i all seriös etnografisk forskning menar forskaren Eldén (2011). Hon menar vidare att vi kanske än i dag letar efter anledningar till att slippa besväret med att faktiskt prata med och sätt oss in i de vardagsverkligheter som barn lever i. Vuxna är så vana vid att alltid ha rätt och att vår version av verkligheten är den sanna att vi ogärna involverar barnen som aktiva medkonstruktörer i forskningsprocesser, menar hon. Vuxna vill helt enkelt gärna fråga en annan vuxen om hur det verkligen ligger till (Eldén, 2011). Hur ett samhälle ser på barn och barndom spelar stor roll för hur man styr och organiserar verksamheter för barn och unga. Viktiga förändringar i synen på barn började framträda under 1900-talet. Barnet började framträda som mer självständigt, som någon, som subjekt. Kritik riktades mot att betrakta barn som outvecklade och som inte fullvärdiga människor, som objekt. En barndomssociologisk forskningstradition utvecklades under senare delen av 1900-talet. Inom denna tradition delas en grundläggande syn på barn, barndom och samhälle men det finns olika fokus och perspektiv. Två aspekter har uppmärksamats, den ena rör barns position och tillhörighet i samhället som gör barndom till en social kategori. Den andra aspekten handlar om att se barn som fullvärdiga aktörer i sina liv, som kompetenta och kunniga (Hägglund, et al., 2013).

När barndomssociologin slog igenom var ambitionen inte bara att forska om barn utan tillsammans med dem och för deras skull. Syftet var att ge dem makt och se dem som konstruktörer med kompetenser att forma sin liv. Deras kompetenser och förmågor framhävs istället för att fokusera på deras fel och brister. Detta kom Skolverket fram till i en kunskapsöversikt, efter att ha gett en grupp forskare i Malmö i uppdrag att studera perspektiv på barndom och lärande (Skolverket, 2010). Forskningen har hittills inte fördjupat sig i hur barn upplever sin tid på fritidshemmet och Haglund (2011) undrar om detta kan bero på att barnen helt enkelt är nöjda med sin verksamhet. Han betonar också vikten av involvera barnen i denna aktuella forskning som rör fritidshemmet:

Samtidigt är det också av stor vikt att barns röster får göra sig hörda i denna forskning genom att även utgå från barns perspektiv och barns sätt att resonera om verksamheten. (Haglund, 2011, s. 31)

2.3 Fritidshemmets uppdrag - idag ett komplext uppdrag

Här i fritidshemmets verksamhet, har lärare med inriktning mot arbete i fritidshem, en svår och ansvarsfull uppgift, menar forskaren Haglund (2011). Elevernas behov ska tillgodoses genom att först kartläggas för att sedan gynnas genom de möjligheter verksamhetens aktiviteter ger. Fritiden får en pedagogisk funktion genom att de aktiviteter som planeras av pedagogerna skapar just sådana möjligheter för eleverna. Dessa möjligheter kan inte eleverna skapa på egen hand. Fritidshemmet är en arena med en balansgång mellan de aktiviteter som upplevs som nyttiga, och de möjligheter eleverna själva har att bestämma över sin tid. Som lärare i fritidshem måste man vara uppmärksam på detta. Det är viktigt med en adekvat utbildning för att kunna möta elevernas behov och för att kunna erbjuda en verksamhet som är utvecklande. ”Barnen bör ha en känsla av frihet inför verksamheten” säger Haglund (2011, s.27). Med detta menar han att känslan av att kunna påverka verksamhetens innehåll och samtidigt ha en inre motivation för de erbjudna aktiviteterna är viktigt för att eleverna inte ska riskera att uppleva verksamheten som påtvingad, som något obligatorisk (Haglund, 2011).

Skolinspektionens gjorde en granskning 2010 som visade att innehållet i fritidshemmets verksamhet behöver varieras i större utsträckning för att stimulera alla barn och åldersgrupper. Den omsorg och det lärande som sker utanför den obligatoriska delen av skolan har betydelse för både elevernas uppväxtvillkor och för deras möjligheter att nå kunskapsmålen i skolan. Fritidshemmet fungerar som en bro mellan det formella lärandet som sker i skolan, det informella lärandet på fritidshemmet och hemmiljön (Larsson, 2011).

Det innehåll som verksamheten erbjuder måste vara uppdaterat. Innehållet måste hållas à jour med det som är centralt i barns vardag. Trots det skärpta uppdraget går kvalitetsarbetet trögt i många kommuner och på många håll finns en stor osäkerhet för vad som egentligen menas med fritidshemskvalitet och hur man kan göra förbättringsarbetet till en del av den vardagliga verksamheten säger Brännberg (2011). Hennes kunskapsintresse rör barndom och lärande samt fritidspedagogisk verksamhet. Hon handleder också kvalitetsarbete och verksamhetsutveckling vid Göteborgs Universitet:

En satsning på fritidshemmet och på fritidspedagogik som ett särskilt kunskapsområde är, som jag ser det, nödvändigt för att vi ska kunna tala om en skola i tiden. (Brännberg, 2011, s.36)

2.4 Tidigare forskning kring inflytande och delaktighet

Rätten till inflytande i verksamheten är den aspekt som framträder mest i svensk politik när det gäller rättigheter i utbildning. Motiven för varför detta inflytande är viktigt drar åt tre olika håll. Motivet som dominerar är att inflytandet syftar till att fostra framtidens medborgare, eleverna fostras till demokrati. Det andra är att det främjar utbildningsmiljön, en kvalitets- och trivselfaktor. Det sista motivet är att det är en rättighet, utan att uppnå något gott varse nu eller i framtiden (Hägglund, et al., 2013).

En vanlig retorik i diskussionerna om barns inflytande är att inflytande är något man får genom att någon annan ger ifrån sig sitt inflytande. Barnen har en mängd strategier för att förhandla om inflytandet. En vanlig strategi för att förhandla om inflytandet var enligt Elvstrands forskning att eleverna protesterade, vilket inte visade sig vara speciellt framgångsrikt. Det var istället när eleverna protesterade och kom med konstruktiva alternativ som de hade mer framgång och därmed gavs mer inflytande. Elvstrands studie riktar sig mot skolan och klassrummet och visar att eleverna inte har så mycket utrymme för att påverka de ramar som undervisningen i klassrummet innebär. Här framkommer också hur mycket de vuxna i skolan kan utgöra hinder för elevernas delaktighet, eventuellt beroende av de synsätt som dominerar, att barnen ses som inkompetenta och att en förändring i de vuxnas synsätt är en faktor som möjliggör inflytande och delaktighet (Elvstrand 2009). Just detta, att eleverna är begränsade i sitt inflytande över verksamheten, visade också Rapport 156. Denna rapport visade att det som eleverna kan påverka är innehållet i sina egna lekar. Vidare visade sig också att eleverna inte reflekterade över om och hur de skulle kunna påverka verksamheten. De hade svårt att svara på frågan om vad de skulle vilja göra på fritidshemmet utifrån sina egna idéer, de nämde istället sådant som de redan gör eller ges möjlighet att göra (Skolverket, 2000).

Det finns skrivningar i FN:s barnkonvention som ger barn och elever rätten att göra sin röst hörd. Forskaren Elvstrand menar att det finns en formulering i artikel 12 som säger att hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad. Denna formulering riskerar barns möjligheter till delaktighet menar Elvstrand genom det faktum att det är de vuxna som gör denna bedömning om eleverna har ålder och mognad för att kunna utöva sin rättighet. Hennes

forskning visar att det är vanligt att eleverna har tillgång till någon form av förslagslåda på fritidshemmet för att kunna komma med förslag på vad de vill göra. Elvstrands studie från 2013 om barns delaktighet och inflytande i fritidshem, visar att barnen på detta sätt inbjuds till inflytande och till att göra val i olika former. Olika pedagogiska situationer arrangeras av fritidslärarna för att barnen ska kunna utöva inflytande och samlingssituationen är illustrativ, menar Elvstrand, för hur fritidshemmet erbjuder organiserade former av delaktighet. Ett exempel från hennes studie påvisar hur den vuxna i dessa situationer avgör vad som är genomförbart eller inte: När det i förslagslådan hamnar en lapp med en önskan om en godisdag på fritidshemmet, väljer pedagogen att lägga denna i inte-högen med motiveringen att detta kan man göra hemma. Detta trots att det mycket väl skulle kunna genomföras på fritidshemmet (Elvstrand 2013). Det är alltså lättare för eleverna att utöva sina rättigheter i fritidshemmets verksamhet än i skolans klassrum, strukturen i skolan skiljer sig avsevärt från strukturen på fritidshemmet. Därför blir fritidshemmet en viktig arena för att eleverna ska uppleva demokrati och medbestämmande.

I förskola, och på fritidshemmet också för den delen, verkar delaktighet innebära att vara aktiv, att vara med och skapa relationer och normer samt påverka de ramar som omger den pedagogiska verksamheten. Detta visar en doktorsavhandling som Klara Dolk (2013) gjort. Hon menar att delaktighet på så sätt är nära knutet till demokrati. Hon ställer sin undrande och frågande inför det faktum att delaktighet ofta blir synonymt med att bestämma eller få möjlighet att bestämma utifrån redan givna ramar. Hennes avhandling visar på viktiga skillnader mellan att välja mellan något redan bestämt och något valfritt, kopplat till demokrati: Det är skillnad att välja från kockens redan färdiga meny och att själv välja vad som ska stå på menyn, menar hon (Dolk, 2013).

3 Metod

Under denna rubrik presenteras de valda metoderna för studien. Här redovisas också varför dessa val gjorts och hur undersökningen genomförts. Här finns också en beskrivning av hur underlaget för studien inhämtats samt hur denna information bearbetats och analyserats. Etiska ställningstaganden och urval finns också beskrivet.

3.1 Val av metod

Studiens teoretiska ramverk utgår från det barndomssociologiska perspektivet. Perspektivet är barnens eget perspektiv. Genom detta perspektiv avser vi att lyfta fram det barnen själva säger och uttrycker för att få en bild av den verklighet de lever i just här och nu. Detta gör vi genom att vara ytterst försiktiga med att lägga egna värderingar i tolkningen av vad de säger. Det barnet säger och det de uttrycker är den ”sanning” vi är ute efter. Vi vill få fram ett kvalitativt intervjuunderlag som berör ett visst fenomen, därför kan vi inte använda standardiserade enkäter som ger ett kvantitativt underlag (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2013). En enkätundersökning ger inte oss som frågeställare möjlighet att ställa följdfrågor och utveckla svaren tillsammans med eleverna. Denna typ av undersökning skulle också begränsa eleverna då alla som ingår i vår undersökningsgrupp inte kan skriva. Vi väljer därför att intervjua eleverna. Trots att vi konstaterat att elevintervjuer passar vår undersökning bäst, anser vi att detta inte räcker fullt ut. Därför vill vi med inspiration från metoden samtalspromenader också att barnen själva får dokumentera ett av svaren genom att fotografera. Detta för att komplettera de svar vi får verbalt, med bilder. På detta sätt blir elevernas svar både verbala och visuella, vi tror att det kan bidra till att förstå eleverna bättre, utifrån deras perspektiv (Cederstöm, 1978).

3.1.1 Intervjuer

Intervjuer kan användas för en rad olika syften och göras på olika sätt. Genom elevintervjuer kan vi få insikter om de förhållanden som råder i den sociala miljö som de ingår i (elever i fritidshemmets verksamhet). Metoden är antagligen den vanligaste för att genomföra kvalitativa studier. Vår avsikt med intervjuerna är att få ta del av elevernas egna uppfattningar och erfarenheter, frågorna vi ställer är bestämda i förväg men kompletteras med öppna frågor om vi anser att det är nödvändigt. Detta för att få fler nyanser och dimensioner. Genom detta är intervjuerna både strukturerade och ostrukturerade, vi anser att de behöver vara både och, då de ostrukturerade följdfrågor vi ställt har för avsikt att tydliggöra,

komplettera och fördjupa elevernas svar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2013). Vi har i en tidigare pilotstudie använt oss av intervjuer och denna gång vill vi använda ljudupptagning av intervjuerna som vi sedan transkriberar. Detta gör de mönster vi letar efter mer framträdande och tydliga. Ljudupptagningen gör också att vi som frågeställare kan koncentrera oss på det eleverna svarar och tonläge, pauser och eventuella tveksamheter hörs. Transkriberingens nackdelar är att det är mödosamt och tidskrävande men tillåter oss som forskare att komma i närkontakt med de data vi får vilket är en fördel (Denscombe, 2009).

I en kvalitativ intervju är både den som ställer frågorna och den svarande medskapare i samtalet. Den kvalitativa intervjun syftar till att identifiera och upptäcka något om den intervjuades livsvärld. Frågorna ger utrymme för den som intervjuas att svara med sina egna ord (Patel & Davidsson, 2011). En av de svagheter som finns med intervjuer är att den ger en begränsad bild av ett fenomen. I intervjuerna sägs en sak men vi kan inte vara säkra på att eleverna gör som de säger. En kompletterande metod såsom observationer skulle kunna användas som komplement till intervjuerna (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2013). Då vi är begränsade i fråga om tid, och vi redan valt transkribering som tar mycket av tiden i anspråk, väljer vi istället att komplettera med metoden samtalspromenader.

3.1.2 Samtalspromenader

Metoden samtalspromenader, utgår från ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. I detta perspektiv konstrueras vår verklighet av människor som interagerar med varandra, enligt Berger & Luckmann. Metoden är vidareutvecklad av Klerfelt & Haglund (2011) och utgår från Haudrups Walk- and- talk – samtal. Denna metod ger eleverna möjlighet att dokumentera sitt svar med ett fotografi. Utifrån en ställd forskningsfråga, får eleven röra sig fritt i fritidshemmets kontext och dokumentera sitt svar med en bild. Bilden blir sedan ett underlag för ett fortsatt samtal som utgår från de didaktiska frågorna Var? När? Hur? och Varför? Vår avsikt är att komma nära deltagarnas perspektiv (Klerfelt & Haglund, 2011).

I forskningslitteraturen fastnar vi för hur bilder ger faktiskt information och därmed kan vara värdefulla, de ger beständiga data som innehåller stora mängder information. I vår studie har bilderna skapats av eleverna själva, de har inte på något sätt konstruerats av andra, de återger den faktiska verkligheten såsom den är (Denscombe, 2009). Ett fotografi synliggör också för hur eleverna ser ur sitt eget perspektiv.

3.2 Urval och undersökningsgrupp

Vi har gjort urvalet enligt bekvämlighetsprincipen. Enligt denna bekvämlighetsprincip ligger skolorna i denna studie inom rimligt avstånd från våra arbetsplatser och/eller bostad. Detta gör dem mer lättåtkomliga då de ligger nära till hands (Denscombe, 2009). Undersökningsgruppen består av elever inskrivna i fritidshemmets verksamhet från förskoleklass till och med årskurs 3. Vi har genomfört samma studie på två skolor med 24 elever från varje skola, alltså har totalt 48 elevintervjuer genomförts och 48 fotografier har tagits (av eleverna själva). Samtliga elever i studien har deltagit i både intervjuerna och i samtalspromenaderna. Intervjuerna är jämt fördelade mellan åldrarna enligt följande:

F-klass: 6 elever

År 1: 6 elever

År 2: 6 elever

År 3: 6 elever.

Av dessa är hälften pojkar och hälften flickor inom varje åldersgrupp.

Vi har i vår studie använt oss av elever inskrivna i fritidshemmets verksamhet från två skolor. Skolorna skiljer sig åt och därför beskriver vi dem här då skolornas skillnader också ger läsaren möjligheten att göra tolkningar.

3.2.1 Skola 1

Totalt skickades 88 förfrågningar ut om tillstånd att genomföra intervjuer med eleverna. (Anledningen till det stora utskicket av förfrågningar var att kunna få in tillstånd så fort som möjligt, urvalet skedde helt enkelt genom att välja de förfrågningar som gav tillstånd först i den ordning de kom in. 55 förfrågningar kom tillbaka.) Det finns 169 elever inskrivna på fritids enligt följande fördelning: 42 elever i f-klass, 51 elever i år 1, 48 elever i år 2 och 28 elever i år 3. Av samtliga inskrivna elever i fritidshemmets verksamhet har 14 % intervjuats.

Skolan är en F-år 9-skola och ligger i Mellansverige. Skolan ligger i anslutning till en mindre skog. Förskoleklasserna har en inhägnad skolgård då en väg ligger i anslutning till skolgården. I övrigt finns ingen inhägnad. Skolan är mångkulturell. Eleverna bor i upptagningsområdet men elever kommer också, via buss, från tre olika ytterområden.

Skolans elever kommer från skilda hemförhållanden, arbetslösheten är stor i området men det finns också många välutbildade.

3.2.2 Skola 2

Totalt skickades 100 förfrågningar ut. (Anledningen till det stora utskicket av förfrågningar var att kunna få in tillstånd så fort som möjligt, urvalet skedde helt enkelt genom att välja de förfrågningar som gav tillstånd först i den ordning de kom in. 47 kom tillbaka). Det finns 126 elever inskriva på fritids enligt följande fördelning: 33 elever i f-klass, 32 elever i år1, 32 elever i år 2 och 29 elever i år 3. Av samtliga inskriva elever på fritidshemmet har 19 % intervjuats. Skolan är en F-år 6-skola som också ligger i Mellansverige ca en mil från skola 1. Skolan ligger i en bilfri miljö med stora kringliggande grönytor, buskar och träd. Skolan har inga staket, skolgränsen utgörs av cykelvägar som går runt skolans område. (Vilket alla elever känner till). Skolan är inte mångkulturell utan har mycket hög andel elever med svenska föräldrar. Arbetslösheten i området är låg.

3.3 Etiska ställningstaganden

Innan intervjuerna genomfördes skickade vi hem ett dokument för underskrift/tillstånd av föräldrar/vårdnadshavare, för att få deras tillstånd för intervjuerna. Vi har också frågat efter tillstånd för eleverna att vara med på fotografier, då det finns en viss risk att eleverna uppehåller sig där vissa foton tagits. Eleverna själva har informerats om att det är frivilligt att delta och att de när som helst kan välja att avbryta (Patel & Davidsson, 2011; Denscombe, 2009). Detta dokument ligger som bilaga 1 och 2 i slutet av denna studie.

I resultat- och analysdelen har vi aidentifierat pedagoerna som nämns, med att bara skriva pedagog 1, pedagog 2 osv, istället för att använda namnen. Detsamma gäller de kompisar till de intervjuade som benämns med namn, de heter elev 1, elev 2 osv.

Elevernas svar skrivs med talstreck och då vi som ställt frågorna finns med i dialogen, benämns vi som intervjuare. Kön och ålder på eleverna redovisas i slutet av utsagan eller dialogen, inom parentes.

3.4 Genomförande

Här beskrivs hur de båda metoderna för denna studie: intervjuer och samtalspromenader, har genomförts. De frågor som vi utgått ifrån ligger som bilaga 3 i slutet av studien.

3.4.1 Genomförande av intervjuer

Samtliga 48 intervjuer har genomförts under den del av dagen då eleverna varit i skolan eller på fritidshemmet. Intervjuerna har genomförts med varje elev individuellt och i avskildhet. Varje elev informerades om att intervjun är för ett skolarbete vi intervjuare måste göra och att vi behöver deras hjälp för detta. De informerades också om att det inte finns några rätt eller fel i deras svar och att de när som helst kan välja att avbryta intervjun och avstå från att delta.

Vi författare talade också om att vi spelar in intervjun och avsikten med detta, att vi inte vill missa något viktigt. Varje ljudupptagning/intervju tog 5-20 minuter att genomföra och gjordes med hjälp av två mobiltelefoner, en Samsung och en Iphone, vilket fungerade mycket bra.

Intervjuerna är gjorda mellan 9/10-13/11 2014.

3.4.2 Genomförande av samtalspromenader

Intervjuerna avslutades med en samtalspromenad utifrån en ställd fråga. Eleverna fick frågan och uppmanades därefter att gå självt för att ta ett fotografi. Bilddokumenteringen gjordes med hjälp av en digitalkamera och en Iphone. Innan eleven släpptes iväg fick hen en instruktion om hur kameran fungerade. När eleven kom tillbaka tittade vi tillsammans på det motiv som tagits och eleven fick granska sin bild och ge sitt godkännande. I de fall eleverna inte var nöjda fick de möjlighet att ta om sitt fotografi. När de tagit sitt fotografi och ansåg sig nöjda följde ett kortare samtal kring bilden som vi också spelade in med samma utrustning som vid intervjuerna.

3.5 Bearbetning och analys

Transkriberingen av de ljudupptagna intervjuerna skedde av oss författare var och en för sig. Dessa tog oerhört mycket tid då vi skrev ner ordagrant det som sades i intervjuerna. Det innebar att vi fick 24 intervjuer var att transkribera samt 24 samtal i anslutning till samtalspromenaden. Utöver detta fick vi också 24 fotografier att studera och analysera.

Resultaten studerades först av oss författare var och en för sig, där vi använde oss av olika färgpennor för att markera de mönster som framträdde. Vi studerade sedan våra resultat tillsammans för att se hur väl våra mönster sammanföll och vilka eventuella skillnader som

fanns. (Vi kunde inte hitta några skillnader). De mönster som hittades delades in i olika kategorier/rubriker av oss författare gemensamt som vi anser besvarar studiens syfte.

4 Resultat och Analys

I detta kapitel presenteras studiens resultat, de mönster som framträtt efter att det empiriska materialet bearbetats. Analysen ligger också här och är gjord utifrån det barndomssociologiska perspektivet och utifrån studiens syfte och frågeställningar.

4.1 Att bestämma

När vi intervjuade eleverna på fritidshemmet reflekterade vi inte över den första frågan vi formulerat:

Vilka bestämmer på ditt fritidshem om vad ni ska göra?

Vi blev medvetna om denna formulering efteråt, det är en öppen och ospecificerad fråga och vi upptäckte hur vi fick olika svar på denna fråga:

- Det är väl fröknarna. (pojke år 3)
- Jag, pedagog 1 och pedagog 2...eller vi. (pojke år 2)
- Vet inte. (pojke år 1)
- Fröknarna. (flicka år 1)
- Alltså fröknarna bestämmer ju men det är ju ingen speciell som bestämmer. Elev 1 brukar bestämma lite, ganska ofta ibland men annars kommer jag inte på någon annan.
Intervjuare: Vem är Elev 1?
- Ehhmm, en flicka. Hon har mörkt hår, hon bröt nyss armen från ett träd. (flicka år 2)
- Ehhum ... (lång paus) ... Vilka dagar? ...(viskar sedan)... Alla? (flicka år 2)

När vi ställde följdfrågor till eleverna framkom det att de tolkar begreppet *bestämna* olika och sätter det i olika sammanhang. De yngre eleverna uttrycker hur bestämmandet i och omkring lekarna går till. De säger också att de vuxna bestämmer *att* man ska göra en aktivitet ex. gå ut eller ha fri lek men innehållet, alltså *vad* som ska göras bestämmer eleverna själva.

De lite äldre eleverna flyttar inomhus med begreppet *bestämna* och pratar om röstning, förslagslådor och stormöten. De kan alltså i större utsträckning bestämma över själva aktiviteten, inte bara innehållet. Alltså verkar det som att det pedagogerna som bestämmer över de styrda aktiviteter som sker på fritids när det gäller de yngre eleverna. När det gäller de äldre eleverna är de med och bestämmer över vilka aktiviteter de ska ha.

Det har också visat sig i våra intervjuer att eleverna upplever att de får bestämma ”ibland” eller ”inte så ofta”, men när följdfrågorna kommer om när och om vad de får bestämma, så ändrar de sig och får bestämma ”nästan hela tiden” eller ”lite när som”. Vårt resultat visar tydligt hur viktig *kontexten* är för tolkningen av begreppet *bestämna*.

4.1.1 Att bestämma kopplat till ålder och mognad

Det beror eventuellt på ålder och mognad, när eleverna kan vara med och påverka, visar vår analys. Det börjar ofta med att de vuxna bestämmer, men sedan bjuds eleverna in mer och mer samtidigt som de tar egna initiativ. Det första året i förskoleklass är första året i skolan, men också första året på fritids. När man börjar förskoleklass är man inte van vid den struktur som fritidshemmet utgör. Eleverna kan inte vara med och bestämma något när de inte känner till vad det är som man får tycka till om eller påverka. Eleverna i förskoleklassen är direkta och konkreta när det gäller att bestämma. För dem är det här och nu som gäller. Det här märkte vi som författare till studien då vi intervjuade eleverna och den första snön kom. Eleverna uttryckte sig bara kring snön, här och nu, och återkom ständigt till denna trots att våra frågor inte hade med snö att göra. Eleverna i förskoleklass kan inte skriva lappar och lägga i förslagslådor, då de ännu inte kan läsa och skriva och det verkar heller inte särskilt viktigt för dem att kunna det. Det verkar inte som att de har detta behov, ännu. Det är intressant när man sedan jämför med de elever som lärt sig läsa och skriva, de har en större, eller mer välutvecklad förmåga om man så vill, att tänka framåt och planera.

Det visar sig, om man tittar från vårt valda perspektiv för studien, att elevernas fokus skiftar och det kopplar vi samman med att de utvecklar sina olika förmågor från förskoleklass till år 3. Det framkommer i vår studie att det viktiga som de yngre eleverna i förskoleklassen *hela tiden pratar om* är det fria med sina kompisar, att få *leka*. Vi uppfattar detta som att eleverna själva verkar uppleva att det är viktigt att lära känna varandra och hitta sin plats i gruppen. Med andra ord: att bestämma med kompisar om hur, vad och när saker och ting ska göras och bestämmas sinsemellan. Gruppdynamiken och en VI- känsla verkar lekas fram, intensivt. Eleverna antyder att det finns ett behov av att bli trygga på sina

fritidshem, både med sig själva och med kompisarna i gruppen. Vår analys av elevernas svar visar att de *ges* denna möjlighet men också *tar* denna möjlighet.

4.1.2 Innebörden av begreppet bestämma beror på kontexten

Vi drar slutsatsen att de olika svaren berikar vår empiri. Begreppet tolkades av oss vuxna när frågan formulerades, begreppet tolkades av eleverna när de svarade. Detta har bidragit till vår förståelse, utifrån vårt perspektiv, det barndomssociologiska perspektivet, hur barn upplever och tolkar utifrån sitt eget barnperspektiv. De vuxna bestämmer ibland, kompisarna bestämmer i lekarna, eleverna bestämmer själva ibland om det som rör den egna fria leken men också i de planerade aktiviteterna, ibland bestämmer man tillsammans eleverna emellan och ibland tillsammans elev - pedagog. Man får bestämma när man ritar, bygger lego och i de lekar som sker utomhus. När vi undrat över om eleverna får bestämma själva har vi fått svaren ”ja” och ”nej”, men vid följdfrågorna visar det sig att svaren är mer komplicerade än så, för det *beror på*. Det beror på situationen och sammanhanget, eller *kontexten*.

Vårt resultat fördjupar också vår förståelse av barnkonventionens formulering att: ”hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad”. Vi drar följande slutsats som vi anser är rimlig: Barn upplever och tolkar innebörden av begreppet *bestämma* på olika sätt utifrån mognad, inte nödvändigtvis ålder. Mognaden sker över tid, således med åldern. Begreppet *bestämmer* och dess innebörd skiftar hos eleverna beroende på mognad och insikten mognaden ger: att innebörden kan variera.

Utifrån det barndomssociologiska perspektivet innebär det olika saker för elever att få bestämma. Vi förmodar att dessa tolkningar av begreppet *bestämma* beror på den utveckling som sker med eleverna under barndomen, att de intressen och behov de har skiftar, att man går från att tänka konkret - vad vill jag göra just här och nu, till att tänka mer abstrakt – vad skulle jag vilja göra imorgon. Eleverna genomgår förändring, de växer och mognar. Att pedagogerna i skolan skolar in eleverna i demokratitänkandet och bjuder in eleverna till att komma med egna förslag som sedan blir verklighet, det är något som tar tid att göra. Då man börjar skolan antyder vårt resultat att det viktigaste för eleverna är att få bestämma kring lekarnas innehåll, sedan förändras elevernas inställning och det blir mer och mer viktigt för dem att bestämma kring annat, aktiviteterna. Det är viktiga kunskaper som pedagoger behöver ha för att eleverna ska få inflytande och utöva sin medbestämmande rättighet.

4.1.3 Vem bestämmer i de olika kontexterna

Det framkommer tydligt i vårt resultat att barnen är av den uppfattningen att pedagogerna eller vuxna bestämmer. Det har samtliga 48 elever som deltagit i studien uttryckt. När vi tittar närmare på vårt resultat framkommer det att eleverna själva också får vara med och bestämma, men det är inget som de yngre barnen säger automatiskt. De yngre eleverna säger: ”fröknarna, fröknarnas namn eller de vuxna”. Det framkommer först vid de följdfrågor vi ställt att de får vara med och bestämma. De äldre eleverna säger ”vi”, ”barn och vuxna tillsammans”, i större omfattning utan följdfrågor.

Intervjuare: Vilka bestämmer på ditt fritidshem om vad ni ska göra?

- Mmm, det beror på.

Intervjuare: Det beror på? Hur tänker du då?

- Det hära, olika om det, det är inte alltid samma.

Intervjuare: Okej

- Det brukar va lite olika.

Intervjuare: Kan du säga nåra exempel?

- Typ ibland är det jag, ibland är det elev 1, ibland är det elev 2.

Intervjuare: Mmm, Ehh, bestämmer personalen nånting ibland?

- Aaa

Intervjuare: Är du nöjd med det?

- Aaa.

(Pojke, år 3)

Sett, ur vårt valda perspektiv för studien, tolkar vi att eleverna har förtroende för pedagogerna i skolan. De litar på att de bestämmer bra saker. De yngre eleverna kopplar ihop *bestämna*, med en makt och det är naturligt för dem att denna makt tillhör de vuxna. Vuxna eller pedagoger bestämmer för att de är just pedagoger, de är större och äldre. Vi tolkar detta som att eleverna accepterar sin underordnade roll för de tycker att det är bra att pedagogerna bestämmer saker. Eleverna berättar att pedagogerna bestämmer att man inte får svära eller springa inomhus. Pedagogerna ser också till att det inte blir bråk och förbjuder sådant som är farligt. Exempel på sådant som är farligt är att leka kull inomhus, säger elev 1 och kurragömma inomhus säger elev 2. Eleverna säger också att pedagogerna kan hitta på saker som de tror att eleverna skulle tycka vara kul att göra. Begreppet *bestämna* verkar för alla eleverna vara kopplat till en viss makt, denna makt kan tillhöra de vuxna som måste

bestämma vissa saker för att hålla ordning och förebygga att någon skadar sig. Den kan också tillhöra en själv när man får bestämma vad man ska rita, eller vara ledare i en lek. Makten kan också ligga hos en kompis som bestämmer hur byggandet av legoborgen ska gå till. Ibland delar man makten (bestämmandet) och ibland vill man inte ha någon makt (bestämna). Det framkommer tydligt att få bestämma och den makt det innebär är kopplat till vem och varför.

4.2 Aktiviteter eller fri lek

De allra flesta är nöjda med hur mycket man får bestämma och hur det går till när man bestämmer. Det framkommer i våra intervjuer att det finns måsten, sådant man måste göra, såsom att gå ut eller gå på utflykt. Detta har eleverna inte något emot, tvärtom uttrycker de att det är bra att pedagogerna bestämmer sådant. Samtidigt som det finns måsten säger eleverna att de vuxna, pedagogerna som arbetar på fritidshemmet, trots allt lyssnar på dem. Det finns en lyhördhet hos pedagogerna som gör att eleverna kan påverka, förändra och till och med ibland också kan avstå från dessa måsten.

I resultatet ser vi ett tydligt mönster. Trots att utevistelse är en aktivitet, ett av de måsten som finns, så är utevistelsen kopplat till fri lek för eleverna. Ingen av eleverna har uttryckt att det finns måsten utomhus, i fråga om vad som ska göras/lekas. Fri lek är något man bestämmer själv över. Särskilt eleverna i förskoleklassen kopplar ihop utevistelsen med fri lek. Dessa elever har också dokumenterat utemiljön som den plats där de får bestämma mest, i stor utsträckning. 9 av 12 elever från förskoleklassen tog kameran utomhus för att fotografera.

- Därför att fröknarna lägger sig ju inte i vad barnen gör ... Näe, bara dom har roligt då lägger de sig ju inte i ... fröknarna.

(Flicka, F-klass)

Fri lek inomhus är att pyssla, rita, bygga med lego, pärla pärlplattor osv.

- Eeh ... På fri lek får vi bestämma vad vi ska leka.

Intervjuare: Mmm, vad skulle det kunna va?

- Med magnetgrejer.

(Pojke, F-klass)

På skola 2 kan de lite äldre eleverna fråga om lov för att leka på platser som inte hör till fritidshemmet, såsom slöjdsalen och studiehallarna på mellanstadiet.

Analysen visar att det redan finns givna ramar och en stuktur på fritidshemmen. Det finns bestämda tider för utevistelse, mellanmål och för aktiviteter. Det måste helt enkelt finnas ramar och regler för att skapa ordning visar vår analys och sett ur det barndomssociologiska perspektivet, upplever eleverna detta som tryggt. Vidare visar denna analys inte bara *att* det är viktigt för eleverna att få inflytande och vara delaktiga i verksamheten på fritidshemmet, den visar också *när* detta blir viktigt. Detta *när* beror på elevernas mognad, vårt resultat antyder att eleverna måste nå en viss mognad, de måste förstå sin roll och sammanhanget för att kunna påverka. Eleverna själva uttrycker att de är nöjda med de möjligheter till inflytande som finns och att verksamheten motsvarar deras förväntningar och behov - även de aktiviteter som planeras av pedagogerna. Det är ”lagom”.

4.2.1 Strategier för att bestämma

När man ska bestämma gör man det på olika sätt: dra lott, slumpa, önska, lappar, möten, förslagslådor, rösta, räcka upp handen och fråga om lov. Detta är uttryck som eleverna själva använder när vi ställt frågor om hur det går till när man ska bestämma. I dessa exempel framkommer det tydligt hur det kan gå till på olika sätt när man ska bestämma och hur sammanhanget spelar roll för hur bestämmandet går till.

- Vi har en låda såhär som man lägger i saker och det är asså, såhär som man lägger i.

Intervjuare: Typ en önskelåda eller?

- Ja

Intervjuare: Vad händer med den lådan då?

- Dom kollar alla lappar däri. (Pojke, år 2)

Intervjuare: Man får bestämma mer ute?

- Ja för då är det ju barnen som får rösta själva vem som ska bestämma. Dom röstar ju att jag skulle bestämma.

Intervjuare: Hur gör ni inne menar du då?

- Vi brukar räcka upp handen o sånt.

Intervjuare: Och då är det i gruppen när fröknarna är där, och då är det fröknarna som är med och bestämmer, eller hur tänker du?

- Då är fröknarna med o bestämmer vad vi ska göra o ...

Intervjuare: Men är inte fröknarna med ute då?

- Jo, det är dom.

Intervjuare: Men hur får ni bestämma mer då rå?

- Därför att fröknarna lägger sig ju inte i vad barnen *gör*.

Intervjuare: Nehe?

- Näe, bara dom har roligt, då lägger dom sig ju inte i ... fröknarna.

(Flicka, F-klass)

Det kan inte alltid vara rättvist, alla kan inte bestämma samtidigt och det blir inte alltid som man vill, det är eleverna väldigt medvetna om. Vårt perspektiv visar att eleverna accepterar detta, för det finns sätt, olika strategier, man kan använda sig av för att inte bli ledsen eller besviken. Det finns strategier som används mer formellt, som att rösta och lägga lappar i en låda för att ta ett beslut, ett rättvist sätt och tillika demokratiskt. Dessa sätt används när det gäller alla, hela gruppen. Andra strategier, mer informella, såsom dra lott eller slumpa, passar bättre när det gäller den lilla kompisgruppen eller när valet står mellan två filmer att se på fritids som är lika bra. Det finns en antydning i vår analys som visar att eleverna förstår att det är inte millimeterrättvisa som är viktigt, utan att man tar hänsyn till varandra och turas om. Det finns situationer när bestämmandet inte är så viktigt.

4.3 Elevernas fotografier

Alla de elever som deltagit har också fått dokumentera den plats där de upplever att de får bestämma mest. Det vi förundras över är att mer än hälften av alla våra 48 fotografier är tagna utomhus. Det är ju i och för sig inget konstigt, men när vi intervjuat eleverna har våra frågor om vad, när och hur de får bestämma gett oss andra svar som är mer kopplat till inomhusaktiviteter såsom rita, pärla, pyssla, lego, gympannehåll osv. Eleverna *säger* en sak, men *visar* oss en annan.

Korten utomhus är alla tagna i miljöer som tydligt visar naturens dragningskraft, där eleverna lockas till lek bland buskar, träd, stenar, stockar, löv och sådant som väcker lust

att skapa och kreativt tillverka saker. Friheten utomhus och dess gränslösa möjligheter att springa och röra på sig ser vi också på elevernas fotografier.

(Flicka, f-klass)

Klätterställningar, rutschkanor och gungor är också favoritplatser som inte nödvändigtvis måste användas till det som det är tänkt.

(Flicka, år 2. Se en del av hennes intervju här nedan)

Intervjuare: Och det här är det stället som du känner att här, här får jag bestämma mest?

- Mmm.

Intervjuare: Hur tänkte du då?

- Typ, om jag ska gunga, då bestämmer inte fröknarna att jag ska ha jätte, jättehög fart.

Korten som är tagna inomhus visar en miljö där det finns saker som eleverna får använda fritt: lego, spel, pennor, papper, färg och leksaker. Leksakerna är sådant som finns på fritids, inköpta av pedagogerna exempelvis småbilar, lego, kapla, dockor, m.m.

(Pojke, år 3)

(Pojke, år 1. Se en del av hans intervju här intill.)

Intervjuare: I det här rummet känner du att du får bestämma mest, som du precis tog kort på?

- Ja.

Intervjuare: Och hur kommer de sig då, vad är det ni gör därinne?

(Lång paus, eleven tänker.)

Intervjuare: Vad gör ni just nu, i det rummet?

- Leker.

Intervjuare: Men, men vad leker ni med rå?

- Lego.

Det vi ser mycket lite av på fotografierna är andra människor, varken pedagoger eller andra elever. Det tolkar vi som att eleverna har tagit kort på platser där det aldrig finns många, utan där man är och leker antingen själv, eller i den lilla gruppen.

Genom att använda det barndomssociologiska perspektivet tolkar vi motiven på fotografierna som tilltalande för eleverna, här är det roligt att vara! Fotografierna visar miljöer som upplevs som stimulerande, roliga, på olika sätt. De antyder med sina motiv att på dessa platser kan man få vara lite för sig själv, hitta en egen vrå för att sedan tillsammans med sina lekkamrater hitta på egna lekar, bygga och konstruera. Det är här som eleverna kopplar begreppet *bestämna till frihet*. På dessa platser får de bestämma själva säger de, ingen talar om för dem vad de ska göra. *Det är här den fria leken finns!* Det är hit man går när pedagogerna säger att man får leka fritt. När det gäller det faktum att eleverna säger oss en sak och visar en annan, kopplar vi detta, via perspektivet vi valt, till frihet. Friheten och möjligheterna till att bestämma själv, är det som framkommer på fotografierna. Det är förmodligen därför som den typiska bilden av var man får bestämma mest på fritidshemmet är tagen utomhus, i vår studie.

Vi har fått ett resultat som *visar* att friheten att bestämma på fritids finns till största delen ute, genom fotografierna som eleverna själva tagit. Friheten är kopplad till kontexten. De båda olika metoderna i vår studie: intervjuer och samtalspromenader ger olika förutsättningar för eleverna att svara. Vi förmodar att det är därför vi fått olika svar. Utifrån vårt perspektiv svarar eleverna uppriktigt och ärligt, trots att de svarar olika, det finns olika uppfattningar och tillika sanningar och dessa beror på kontexten. I intervjusituationerna var det vuxna närvarande och kanske påverkade det elevernas svar, de levererade ett svar som förväntades av dem. I samtalspromenaderna fanns ingen som kunde påverka, inga vuxna - inga andra elever, eleverna har svarat oberoende av någon annan med sina bilder.

5 Diskussion

Vi vågar i denna diskussion påstå att elevernas uppfattningar, deras livsvärldar, inte är enkla. Det grundar vi på att vi fått så många olika uttryck och uppfattningar, *tolkningar*, utifrån samma frågeställningar. Det barndomssociologiska perspektivet som vi valt för vår studie är oerhört komplext, liksom själva begreppet barndom! Att tolka någon annans perspektiv är svårt, för att inte säga jättesvårt. Som författare till denna studie har vi vår egen barndom och dess betydelse för vår egen uppväxt med oss. Barndomen idag och dess uppväxtvillkor ser helt annorlunda ut jämfört med vår egen och det blir tydligt för oss när Alexandersson (2011) talar om våra elever som världsmedborgare. Dagens svenska elever växer upp, inte bara i Sverige, de växer upp i världen. Det är nödvändigt med vissa kunskaper, lärande- bildning, för att kunna fungera som medborgare i en globaliserad värld - en världsmedborgare. Att lära sig, få bildning, är viktigt för att kunna vara en del av ett demokratiskt samhälle. Vissa av våra kunskaper måste därför vara gemensamma, för att vi ska kunna uttrycka vår mening och få möjlighet att påverka och förändra. Denna bildning, vägen till att utveckla varje människa till världsmedborgare, går delvis genom skolan (Alexanderson, 2011). Vi förstår det som Alexandersson talar om och vi tycker detta är mycket intressant. Då vi som författare till denna studie har arbetat med barn och ungdomar, i skolans kontext, under många år har vi många erfarenheter och en insikt i verksamheten som är nästintill omöjlig att åsidosätta när vi ska tolka empirin. Vi anser dock att vi gjort vårt bästa i denna studie.

Vi har mycket svårt att förstå den syn på barn man tidigare har haft i Sverige, att barn inte skulle vara fullvärdiga människor, att de skulle vara objekt utan kompetens och kunskap. Vi har fått fram en studie som visar att våra elever är ytterst kompetenta och kunniga. Det har eleverna visat oss genom alla de uttryck de gett oss, liksom Engdahl (2007) beskrivit har eleverna via våra intervjuer förmedlat känslor och förhoppningar, inte bara verbalt utan också genom sitt kroppsspråk och framförallt genom sina ansiktsuttryck och sina fotografier. Eleverna har använt begreppet *barns röst* på flera olika sätt.

Vårt resultat visar att eleverna får vara med och bestämma och att de i relativt hög grad kan vara med och påverka sin verksamhet. De vet vad de tycker om att göra och vad de inte tycker om att göra, de vågar säga vad de tycker och framför sina önskemål och ger egna förslag. Det vi konstaterar i denna studie är att eleverna har det bra på fritidshemmet genom att de uttrycker uppskattning över det innehåll som finns i verksamheten. Eleverna visar att de är kompetenta och aktiva medskapare av sin egen verklighet. Detta ger stora

kontraster om man blickar utanför Sverige, man behöver bara slå på teven för att se att långt ifrån alla barn har samma möjligheter som våra Svenska elever.

Vår studie visar på likheter med tidigare forskning, men det finns också skillnader och rena motsatser. Det blir också skillnader när man tar del av forskning som rör skolan och ställer dem mot forskning som rör fritidshemmet. Elvstrands (2009) forskning visade hur ett bra sätt för eleverna att påverka sin verksamhet är att komma med egna förslag och önskemål, det visar vår studie också. I kontrast till Elvstrands (2013) resultat som visade på att pedagogerna avgör vad som är genomförbart i verksamheten eller inte, visar vår studie att eleverna själva är kompetenta att avgöra detta. De visar aktivt när de är redo att vara delaktiga och använda sitt inflytande, ett resultat som ligger närmare Dolks (2013) där hon menar att delaktighet är att vara aktiv. Vi håller dock med Elvstrands (2009) slutsatser kopplade till resultatet av skolstudien: att den syn de vuxna i skolan har på eleverna och de vuxnas inställning om huruvida eleverna ska och kan ges inflytande över verksamheten är avgörande för elevernas möjligheter att påverka, oavsett om vi talar om skola eller fritidshem. Vi tycker att det är rimligt att säga att utgångspunkten, perspektivet, är avgörande för det resultat man får av en studie. Liksom Elvstrand (2013) har vi utgått från barns perspektiv, trots detta har vi fått ett resultat som skiljer sig från hennes. Vad beror dessa skillnader på? Begreppet *bestämna* har hamnat i vår studies fokus. Begreppen *inflytande* och *delaktighet* har med bestämmande att göra. Våra frågor utformades därför utifrån begreppet *bestämna*, det vet vi inte om Elvstrands frågor utgått ifrån. Dessutom konstaterar vi att vår studie gett viktiga resultat som tydligt kopplas till olika *kontexter*. Skolverkets rapport 156 (2000) säger att det eleverna kan påverka är innehållet i sina egna lekar och det stämmer väl överens med vårt resultat, men Skolverket (2000) skriver om hur eleverna inte reflekterar över hur de ska kunna påverka innehållet i verksamheten i övrigt. Detta kan vi bara hålla med om då det gäller de yngre eleverna - i förskoleklass. Vår studie visar att det inte verkar vara viktigt för de yngre eleverna med en verksamhet. Här menar vi då en verksamhet som erbjuder ett varierat utbud av aktiviteter som de själva kan påverka. Det vi fann i vår studie var att eleverna är nöjda med den verksamhet som tillåter dem att leka. Vidare såg vi i vår studie att eleverna utvecklar ett behov av att kunna påverka när de blir äldre, det framkommer inte i Skolverkets rapport (2000). Eleverna betonar konstant lekens här och nu, viktigast är att vara med sina kompisar och leka oavsett vad man gör. Att eleverna lever just här och nu blev väldigt tydligt när den första snön hade kommit, de var fokuserade bara kring snön och hade svårt att prata om, eller

tänka på något annat. Vid intervjuerna återkom de ständigt till snön och aktiviteter kring denna trots att våra frågor inte gällde snön. I det barndomssociologiska perspektivet betonas barndomens här och nu, denna betoning fann vi i vår studie också. Vi kopplar också samman den lek som betonas i vårt resultat med det som perspektivet nämner om att barn är konstruktörer och har kompetens att forma sina liv. Genom elevernas lekar och olika konstellationer konstruerar eleverna fritt, på egen hand, och utvecklar sina kompetenser. De utvecklas socialt i sin barndom: Barndomssociologi.

Vi har också märkt att det finns stora variationer på hur mycket eleverna vill bestämma själva, detta kopplar vi till elevernas individuella behov och intressen men också till den utveckling som sker hos eleverna sett över tid. Det som vi anser är tillfredställande, ur pedagogperspektiv, är att eleverna är nöjda med verksamheten, men kanske beror det på som Haglund (2013) funderat över: att de inte har något att jämföra med?

I pågående debatt kring fritidshem och fritidshemmens verksamhet diskuteras det kring fritidshemmens kvalitet och förutsättningar, som pedagog i skolan förstår man då ganska snabbt hur mindre barngrupper och fler pedagoger är faktorer för kvalitet. Mindre av det ena och mer av det andra ger ökade möjligheter vad det gäller kvalitet, inte bara på verksamheten, utan också för möjligheter att kunna möta elevernas behov, skapa relationer osv.

5.1 Metoddiskussion

Vidare kan val av metod för undersökningen spela en avgörande roll, Elvstrand har valt flera olika metoder. Hon beskriver hur barnen intervjuats, fått rita bilder och fått skriva ner sina tankar för att uttrycka sig, men hon skriver sedan också om hur hon observerat. Det ställde vi oss frågande till. Hur man kan göra observationer som sedan tolkas från ett barns perspektiv *det* ställde vi oss kritiska till. Detta fick vi sedan förståelse för när vi granskat olika metoder, där vi läste om hur observationen kan användas som komplement till andra metoder. Elvstrand har troligen använt observationer för att få bekräftat att eleverna verkligen gör som de säger. Vi kan också rikta kritik mot oss själva då vi upptäckte att vårt barndomssociologiska perspektiv, som är ett här och nu - perspektiv gjorde det svårt för våra intervjuade elever att svara ibland. Våra frågor krävde av eleverna att gå tillbaka och fundera på sådant som redan hänt och sådant som ska hända framöver. Vi har reflekterat över våra frågeställningar när vi bearbetat vårt resultat, frågor ställda på ett annat sätt, i en annan

ordning och fler följdfrågor skulle kanske ha gett ett grundligare resultat med tydligare mönster?

Vad hade hänt om vi inlett med samtalspromenaden istället för att lägga denna som avslutning? Det är intressanta frågor som vi anser kan ha påverkat studiens resultat. Vi tycker ändå att vi fått fram ett intressant underlag, där vi ser mönster, vilket är positivt. Dessa mönster konkretiserar och synliggör framförallt för pedagoger som arbetar i fritidshem, vad eleverna tycker om och vad som är viktigt för dem.

5.2 Forska vidare

Då det finns mycket knapphändig forskning inom vårt forskningsområde, elever i fritidshemsverksamhet, vilket Haglund (2011) också lyfter fram, känns det som att vår studie är väldigt relevant. Det finns delar i vår studie som kan fungera som utgångspunkter till ytterligare forskning inom området. Vi har som Haglund också efterlyser utgått från barns eget perspektiv, det barndomssociologiska perspektivet. Att göra samma studie sett ur föräldrars perspektiv och pedagogers perspektiv skulle vara intressant, vilket resultat och vilka mönster skulle då träda fram, detta har vi författare funderat mycket på och skulle gärna se en forskning kring detta.

Det finns, som vi ser det, en stor risk med fritidshemmets verksamhet och det är att inte ha pedagoger som lyssnar till och tillvaratar elevernas behov och önskemål. Vi håller därför med Haglund när han menar att vi måste ha pedagoger med adekvat utbildning på våra fritidshem för att kunna erbjuda eleverna en verksamhet som är utvecklande (Haglund, 2011). Elvstrands (2009, 2013) forskning påpekar också hur de vuxna spelar en avgörande roll för elevernas möjligheter till inflytande och delaktighet. Vi tror därför att kunskap och utbildning för de vuxna i skolans kontext, ökar möjligheterna för alla elever att utöva sina rättigheter till inflytande.

Brännberg har också intressanta synpunkter när det gäller att satsa på fritidshemskvalitet och fritidspedagogik, då våra elever faktiskt deltar i fritidshemmets verksamhet ”i genomsnitt 2.5 timme varje dag under mellan tre och fyra år av sina liv.” (s.36) Hon menar sedan vidare att innehållet i verksamheten måste vara uppdaterat. Lärare på fritidshem måste ha kunskap och kännedom om vad som är centralt i en elevs liv (Brännberg, 2011).

5.3 Avslutande reflektion

Vi drar i och med detta en slutsats som vi tycker vi hittat belägg för i vår studie:

Lika viktigt som det är för eleverna att vara delaktiga i fritidshemmets verksamhet är det för pedagogerna som arbetar i verksamheten att vara delaktiga i elevernas livsvärld.

Utbildad personal har kunskap och kännedom om uppdraget men det är också viktigt att vara engagerad i elevernas intressen, populärkultur m.m. Att vara nära eleverna och ta del av och lyssna till dem är viktigt för att förstå elevernas lekar och de önskemål de har. Utmaningen ligger sedan i att skapa en verksamhet som utgår från eleverna, som knyter an till uppdraget och ger dem bildning. Dagens barn och ungdomar måste inte bara ta en plats i samhället och ekonomin, de tar en plats i världen!

Vårt examensarbete inleds med följande: ”Demokratin är den grundskolväsendet idag vilar på”, detta är hämtat direkt från de styrdokument som anger skolans uppdrag (2011). Rätten till inflytande i fritidshemmets verksamhet är den mest framträdande aspekten i svensk politik när det gäller de rättigheter eleverna har inom utbildningen (Hägglund, et al., 2013). Våra egna diskussioner som författare till denna studie, har gått varma när vi pratat om demokrati och inflytande, vad står dessa begrepp för idag egentligen? Vi har ett uppdrag med tydliga formuleringar om hur våra elever ska utbildas i svenska skolor till demokratiska medborgare, samtidigt verkar den demokrati som just nu diskuteras i vårt svenska samhälle inte betyda samma sak. Vi har, i skrivande stund, ett omval att se fram emot i mars 2015, där svenska politiker vägrar samarbeta det vågmästarparti som svenska medborgare röstat fram, genom demokrati. Vi funderar här om det håller på att hända något med den demokrati som vi så gärna värnar om och vilka konsekvenser skulle det i så fall få för svenska elever, svensk skola och det svenska samhället.

6 Sammanfattning

Demokratin är viktiga begrepp inom vårt utbildningssystem idag.

Den svenska skolan har genomgått stora förändringar sedan den startade 1842 och det har också det moderna fritidshemmet gjort. Vårt samhälle har genomgått stora förändringar de senaste 200 åren och industrialismen ändrade förutsättningarna för Sveriges befolkning och för svenska barn i fråga om välfärd och livsvillkor. Barnen har kommit att få en alltmer självklar plats i samhället med egna rättigheter och en röst som de tillåts göra hörd i frågor som rör dem själva.

Vi har därför valt att i denna studie studera elevernas egna uppfattningar kring sina möjligheter att komma till tals i fritidshemmets verksamhet och hur de uttrycker sig kring dessa möjligheter till inflytande. Får de göra sina röster hörda? Studien utgår från barnens eget perspektiv, det barndomssociologiska perspektivet. I detta perspektiv uttrycker sig barnen kring sin egen verklighet, den barndom som de upplever här och nu.

De studier, forskning och den litteratur som vi studerat visar att elever är begränsade i sitt inflytande, att ålder och mognad avgör när eleverna själva kan vara med och påverka verksamhetens innehåll och att pedagogerna avgör vilka av elevernas förslag som är genomförbara. Att känna en frihet inför verksamheten verkar i forskningen vara viktigt för elevernas motivation och det verkar också som att fritidshemmet har betydelse för både uppväxtvillkor och deras möjligheter att nå skolans kunskapsmål. Det talas också om vikten av utbildad personal i fritidshemmen och vilken betydelse pedagogerna har för elevernas möjligheter till utveckling. Vi har använt oss av fritidshemselever från två skolor i denna studie, med elever från förskoleklass till år 3. Genom ljudupptagna intervjuer som vi sedan transkriberat och inspirerade av metoden samtalspromenader, har vi låtit eleverna återge ett av sina svar med hjälp av bilddokumentation (fotografering).

Vårt resultat visar att mognaden möjligen kan ha betydelse för barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Åldern har mycket lite med detta att göra förutom att mognad sker över tid, alltså med åldern. Vår studie visar på kompetenta elever som aktivt är med och visar när de har mognad till inflytande. Hur eleverna uppfattar och tolkar begreppet *bestämna*, visar sig i vår studie höra starkt ihop med *kontexten*. Det är skillnad på yngre och äldre elevers behov av att kunna påverka, det blir viktigare i takt med att de växer och blir äldre, men också med det faktum att de lär sig läsa och skriva. Studien pekar också på ett resultat som antyder att eleverna är mycket nöjda med sina fritidshem och innehållet i

verksamheten. Vi har hittat mönster som antyder när bestämmandet börjar bli viktigt för eleverna och för hur de har olika intressen och tillika behov, sett över tid. Det mest positiva i vår studie är att eleverna upplever att de får vara med och bestämma och att de tycker att det är lagom. De får de möjligheter de vill ha men tar också möjligheterna på eget initiativ.

Resultatet i studien överensstämmer med tidigare forskning och de rapporter och andra skrivelser som finns att tillgå, i stort. Vårt resultat visar dock skillnader vad det gäller hur mycket pedagogerna lägger sig i och tar beslut, eleverna visar på väl utvecklad förmåga att själva bedöma om deras önskemål är rimliga eller inte. De har möjligheter att påverka verksamheten och de får också göra detta då de pedagoger som förekommer i vår studie verkligen verkar ta sitt uppdrag på allvar och därmed lyssnar till eleverna. Det mest intressanta i vår studie är hur eleverna väljer att tolka begreppet *bestämna*, hur det går till när man bestämmer och vad begreppet betyder i olika *kontexter*.

7 Referenslista

- Alexandersson, M., Att grunda för världsmedborgarskap och bildning. (2011). I: Alexandersson, M. (red). *Leva, lära, utvecklas- aspekter på fritidspedagogik och lärande*. Stockholm: Lärarförbundet, ss. 8-12.
- Barnkonventionen, (2009). *FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF Sverige*, Stockholm: u.n.
- Bartol, G & Wärn- Sahlin, C. (2014). *Eleverna sade: Hörs vi?* Kristianstad högskola, opublicerat material.
- Beckman Arenhill, M. & Rydstedt, A., (2011). *Lärande på fritidshemmet*. I: HoStudentlitteratur, ss. 41-52.
- Brännberg, I.,(2011). *Aktionsforskning i fritidshem*. I: Alexandersson, M (red). *Leva, lära, utvecklas - aspekter på fritidspedagogik och lärande*. Stockholm: Lärarförbundet, ss. 32-36.
- Cederstöm, H., (1978). *Barn i stan*, Stockholm: Folksam.
- DeVries, R.,(2014). *So-rummet Inspiration och kunskap*. <http://www.so-rummet.se/kategorier/historia/det-langa-1800-talet/sverige-under-1800-talet#> [2014.11.19].
- Denscombe, M., (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dolk, K., (2013). *Bångstyriga barn- Makt , normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Eldén, S., (2011). *Lögnaktiga småttingar*,: Sociologerna.se. <http://sociologerna.se/2011/06/21/lognaktiga-smattningar/> [2014.10.24]
- Elvstrand, H., (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*, Lic-avh. Linköping: Linköpings universitet.
- Elvstrand, H., (2013). *Den villkorade delaktigheten*. I: Fjällhed, A. & Jensen, M. (red) *Barns livsvillkor*. Lund: Studentlitteratur, s. 216.
- Engdahl, I., (2007). *Med barnens röst -Ettåringar berättar om sin förskola*. Lic.avh. Stockholm: Institution för individ, omvärld och lärande.
- Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G., (2013) *Intervjuer*. I: Ahrne, G & Svensson, P *Handbok i kvalitativa metoder*. Ss. 36-56. Stockholm: Liber

- Haglund, B., (2011) Fritidshemmet en arena för omsorg och lärande. I: Alexandersson, M (red) *Leva, lära, utvecklas- aspekter på fritidspedagogik och lärande*. ss.25-31. Stockholm: Lärarförbundet
- Hippinen, A., (2011). Yrkesroll i förändring. I: Philgren, A.S & red. *Fritidshemmet*. Lund: Författarna och Studentlitteratur,ss. 29-49.
- Hägglund, S., Quennerstedt, A. & Thelander, N., (2013). *Barns och ungas rättigheter i utbildning*. Malmö: Gleerups.
- Ihrskog, M., (2006). *Kompisar och kamrater:barns och ungas villkor för relationsskapande i vardagen*. Diss. Växjö: Växjö universitet.
- Klerfelt, A. & Haglund, B.,(2011). *Fritidspedagogik- fritidshemmets teorier och praktiker*. Stockholm: Liber.
- Larsson, C., (2011). Det behövs ökad kunskap om fritidens lärande. I: Mikael, A. (red). *Leva, lära, utvecklas-Aspekter på fritidspedagogik och lärande*. Stockholm: Lärarförbundet, ss. 4-7.
- Ne.se, (2000-). *Nationalencyklopedin*, Malmö: u.å.
- Nyberg, A., (2012). Underordning och reda. *Fritidspedagogik.se*
<http://www.fritidspedagogik.se/index.php?id=156> . [2013.11.09].
- Näsman, E., (2012). *Forskare berättar* [Intervju] 2012.
<http://www.forte.se/sv/Publicerat/Forskare-berattar/Forskare-berattar-2012/Skola-och-socialtjanst-kan-underlatta-for-fattiga-barn/> . [2013.11.09].
- Olsson, C., (2010). *Forskning.se*. [Online].
<http://www.forskning.se/nyheterfakta/teman/fritidshem/tiofragorochsvara/varforfinnsdetfritidshem.5.2ac1d9f612b59a0254b80001455.html>. [2013.11.09].
- Patel, R. & Davidsson, B., (2011). *Forskningsmetodikens grunder- Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Phillips, T., (2012). *Barns lärande och växande*. Malmö: Gleerups.
- Pramling Samuelsson, I.,(2011). Utvecklingspedagogik. I: Mikael, J.(red) *Lärandets grunde: teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 39-52.
- Rohlin, M., (2011). Fritidspedagogik och lärande. I: Philgren, A. S. (red) *Fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur, ss. 115-141.
- Skolverket, (2000). *Rapport 156*, u.o.: Skolverket.
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.1680!Menu/article/attachment/98-391.pdf

Skolverket, (2010). *Perspektiv på barndom och barns lärande en kunskapsöversikt om lärande i förskolan och grundskolans tidigare år*, Skolverket: Skolverket.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2393>

Skolverket, (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. u.o.:Skolverket.

Skolverket, (2014). *Allmänna råd för fritidshem*. 20000 ex. red. Stockholm: Skolverket.

Sundin, J., Hogstedt, C., Lindberg, J. & Moberg, H., (2005). *Svenska folkets hälsa i historiskt perspektiv 1750-2000*. u.o.:Statens folkhälsoinstitut.

Sverige. *Skolagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen(2010:801)*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Sverige. Skolöverstyrelsen. (1969-1978). *Läroplan för grundskolan: Lgr 69*. Stockholm

Sverige. Skolöverstyrelsen. (1980-1986). *Läroplan för grundskolan: Lgr 80*. Stockholm: Liber

Hej!

Vi är två studenter som läser till grundlärare med inriktning fritidshem på Kristianstads högskola.

Vi gör nu den sista terminen och där ingår ett examensarbete.

Vi vill intervjua Ert barn i syfte att studera barn och elevers inflytande över verksamheten på fritids. Ert barns svar och foton är viktiga för vårt arbete och vi behöver Ert tillstånd för att genomföra dessa intervjuer och dokumentation.

Avsikten är att ta reda på om barnen kommer till tals som det är tänkt i våra styrdokument.

Vi hoppas att Ni vill vara med och hjälpa oss.

Även om Ni som föräldrar gett Ert medgivande genomför vi INTE några intervjuer med barn som inte vill medverka och de är fria att avsluta sin insats när helst de vill. Detta kommer vi också att tala om för Era barn.

Fyll i bifogad blankett och lämna till fritids.

Tack på förhand!

Vid frågor kontakta oss gärna.

Med vänlig hälsning

Christin Wärn Sahlin

tel: 073-550 7291

Goran Bartol

tel: 070-587 3192

Godkännande för medverkan - studie för examensarbete

Barnets namn: _____

Fritidshem/avdelning: _____

Intervju

Jag tillåter att ni intervjuar mitt barn på fritidshemmet

Jag tillåter **INTE** att ni intervjuar mitt barn på fritidshemmet

Bilddokumentation

Jag tillåter att mitt barn får finnas med på bilder från verksamheten på fritids

Jag tillåter **INTE** att mitt barn får finnas med på bilder från verksamheten på fritids

Vårdnadshavares underskrift:

(Vid gemensam vårdnad ska båda vårdnadshavarna underteckna.)

Blanketten lämnas till fritids senast den 10/10

Tack!

Intervjufrågorna till eleverna

- ❖ Vilka bestämmer på ditt fritidshem om vad ni ska göra?
 - Är du nöjd med det?
- ❖ Får du bestämma på fritids någon gång?
 - När?
 - Var?
 - Hur?

Frågan till samtalspromenaden

- ❖ Var på fritids får du bestämma mest? (Dokumenteras med fotografi/bild)